

Mestna občina Celje
Komisija Mladi za Celje

ALI JE KRITIČNO MIŠLJENJE DANES LE ŠE ILUZIJA?

RAZISKOVALNA NALOGA

Avtorica:

ALJA KRKLEC

Mentorica:

SIMONA PAINKRET, univ. dipl. psih.

Celje, marec 2020

Gimnazija Celje - Center

Program: umetniška gimnazija – likovna smer

ALI JE KRITIČNO MIŠLJENJE DANES LE ŠE ILUZIJA?

RAZISKOVALNA NALOGA

Avtorica:

ALJA KRKLEC

Mentorica:

SIMONA PAINKRET, univ. dipl. psih.

Mestna občina Celje, Mladi za Celje

Celje, 2020

ZAHVALA

Iskreno se zahvaljujem mentorici, prof. Simoni Painkret, za potrpežljivost, svetovanje in pomoč pri raziskovalni nalogi in pri obdelavi podatkov. Hvala za čas, ki ga je namenila pregledom, popravkom in usmeritvam pri izdelavi raziskovalne naloge.

Zahvaljujem se tudi vsem, ki ste rešili vprašalnik, podatki pridobljeni z vprašalnikom, so bili ključni za raziskovalni del naloge.

KAZALO VSEBINE

POVZETEK	1
ABSTRACT	2
1. UVOD.....	3
1.1 OPREDELITEV RAZISKOVALNEGA PROBLEMA.....	3
1.2 CILJI IN HIPOTEZE.....	4
2. TEORETIČNI DEL.....	6
2.1 OPREDELITEV KRITIČNEGA MIŠLJENJA	6
2.2 RAZVOJ KRITIČNEGA MIŠLJENJA	7
2.3 MODEL KRITIČNEGA MIŠLJENJA PO ENNISU	10
2.4 DEJAVNIKI KRITIČNEGA MIŠLJENJA.....	11
2.4.1 IZOBRAZBA.....	11
2.4.2 SAMOZAZNAVA.....	12
2.4.3 AVTORITETE IN MEDIJI	13
3. METODOLOGIJA DELA.....	15
3.1 UDELEŽENCI.....	15
3.2 PRIPOMOČKI.....	16
3.3 POSTOPEK.....	17
4. REZULTATI.....	19
5. RAZPRAVA.....	27
6. SKLEP.....	33
6.1 KRITIKA NALOGE.....	33
6.2 UPORABNA VREDNOST RAZISKOVALNE NALOGE IN DRUŽBENA ODGOVORNOST	34
6.3 NOVA VPRAŠANJA	35
7. VIRI	36
PRILOGE.....	39

KAZALO TABEL

Tabela 1: Nivoji epistemološkega razumevanja.....	7
Tabela 2: Sedemstopenjski model reflektivne presoje	8
Tabela 3: Opis vzorca glede na starost, spol in stopnjo izobrazbe	15
Tabela 4: Opis vzorca glede na področje izobrazbe in stopnjo izobrazbe	16
Tabela 5: Točkovnik za izračun rezultata pri nalogah kritičnega mišljenja.....	17
Tabela 6: Samoocena pogostosti uporabe kritičnega mišljenja	19
Tabela 7: Frekvenca opisov kritičnega mišljenja po kategorijah	20
Tabela 8: Frekvenca opisov pomembnosti kritičnega mišljenja po kategorijah.....	21
Tabela 9: Frekvenca in odstotni delež udeležencev glede na dosežen delež pravih odgovorov pri nalogah kritičnega mišljenja	22
Tabela 10: Relativni delež kritičnih mislecev glede na stopnjo izobrazbe in področje izobrazbe	22
Tabela 11: Pogostost spremljanja informacij o dogajanju doma in po svetu pri treh starostnih skupinah za različne komunikacijske kanale	23
Tabela 12: Povezanost pogostosti spremljanja informacij doma in po svetu in dvoma o neresničnosti informacij za različne komunikacijske kanale	23
Tabela 13: Frekvenca in povprečna vrednost (M) razlogov za dvom v informacije za različne komunikacijske kanale	24
Tabela 14: Pogostost preverjanja informacij za tri starostne skupine glede na komunikacijske kanale.....	25
Tabela 15: Odstotni deleži najpogostejših načinov preverbe informacij	25
Tabela 16: Odstotni deleži razlogov za nepreverjanje informacij.....	26

KAZALO GRAFOV

Graf 1: Ocena pomembnosti kritičnega mišljenja	19
--	----

POVZETEK

Kakovost našega življenja in učenja je odvisna od kakovosti našega mišljenja (Fisher, 2003). Kritično razmišljanje nam omogoča, da »izmerimo« svoje prepričanje, ga ocenimo. Ko ga ocenimo kot upravičenega, imamo trdne temelje za morebitno obrambo svojih prepričanj. V raziskovalni nalogi sem ugotavljala, kako ljudje pojmujejo kritično mišljenje, v kolikšni meri ocenjujejo prisotnost kritičnega mišljenja pri sebi in ali ga zaznavajo kot pomembnega. Zanimalo me je tudi, kako in koliko kritičnega mišljenja izkazujejo ljudje ob stiku z informacijami. Omenjeno sem preverjala z vprašalnikom, ki je vseboval vprašanja za samooceno pomembnosti in dispozicij kritičnega mišljenja ter naloge kritičnega mišljenja. Vzorec so sestavljali posamezniki iz savinjske statistične regije, iz treh starostnih skupin z različno izobrazbeno strukturo. Rezultati so pokazali, da udeleženci precenjujejo svojo uporabo kritičnega mišljenja. Skoraj vsi ocenjujejo kritično mišljenje kot pomembno, predvsem iz vidika osebnega in družbenega napredka ter odpornosti na manipulacijo. Kritično mišljenje najpogosteje dojemajo kot izražanje svojega mnenja, pozornost na neskladja oz. napake in dvom v nove informacije. Ugotovila sem, da ljudje preverijo manj kot 40 % informacij in da jih najpogosteje ne preverijo zaradi preobilja informacij.

KLJUČNE BESEDE: kritično mišljenje, argumentiranje, dvom, presoja, analiza informacij

ABSTRACT

The quality of our life and learning depends on the quality of our thinking (Fisher, 2003). Thinking critically allows us to "measure" our beliefs, and evaluate it. When we consider it as justified, we have a solid foundation for a possible defense of our beliefs. In my research paper, I was trying to determine how people perceive critical thinking, the extent to which they assess the presence of critical thinking in themselves, and whether they perceive it as important. I was also interested in how and how much critical thinking people exhibit when in contact with certain information. I checked the above mentioned with a questionnaire that contained questions for self-assessment of the importance and dispositions of critical thinking and critical thinking tasks. The sample consisted of individuals from the Savinjska statistical region, from three age groups with different educational structures. The results showed that participants overestimate their use of critical thinking. Almost everyone regards critical thinking as important, especially in terms of personal and social progress and resistance to manipulation. Critical thinking is most often perceived as expressing one's opinion, attention to discrepancies, or mistakes and doubts about new information. I have found out that people check less than 40% of the information and mostly they do not check it because of the abundance of information.

KEY WORDS: critical thinking, argumentation, doubt, judgment, analysis of informations

1. UVOD

1.1 OPREDELITEV RAZISKOVALNEGA PROBLEMA

Mišljenje je po definiciji proces odkrivanja novih odnosov med informacijami oz. proces reševanja miselnih problemov (Kompore in sod., 2012). Pomemben del mišljenja predstavlja kritično mišljenje. Menim, da se o njem danes premalo govori. Prav tako se še vedno pre pogosto pojavlja napačno razumevanje pomena kritičnega razmišljanja. Mnogi ga še vedno povezujejo ali celo enačijo z vsesplošnim nestrinjanjem. Zasledimo lahko, da ga ljudje razumejo kot nasprotovanje čustvovanj ali kot enačenje s podajanjem negativne kritike. Kritično mišljenje bi lahko definirali kot argumentiranje določenih informacij z vidika raziskovanja in odkrivanja uporabnosti, zanesljivosti, pravilnosti oz. resničnosti informacij (Rupnik Vec, 2011). Cilj kritičnega razmišljanja ni posmehovanje, poniževanje in nadvlada nad drugo osebo. Kritično razmišljanje omogoča, da »izmerimo« svoje prepričanje in da ga ocenimo. Ko ga ocenimo kot upravičenega, imamo trdne temelje za obrambo svojih prepričanj. Fisher (2003) navaja, da sta kakovost našega življenja in učenja odvisna od kakovosti našega mišljenja.

Za raziskavo, predstavljeno v raziskovalni nalogi, sem se odločila, ker me vedno znova presenečata moč in vpliv informacij na ljudi; kako zlahka ljudje sprejmemo ali (ob)sodimo nekatere informacije in kako raznoliko jih presojava. Pritegnila me je tudi aktualnost tematike in nezadostna pozornost pomena kritičnega mišljenja na različnih ravneh vzgojnoizobraževalne prakse. Vse več avtorjev navaja, kako pomembno je razmišljati kritično, saj živimo v svetu, prepletenem z lažjo, iluzijami in manipulacijo. Zaradi značilnosti tehnološke družbe in posledičnega hitrega širjenja informacij je namreč vedno več priložnosti za širjenje neresnic. Zavedanje pomembnosti kritičnosti in njene uporabnosti je tudi ključni problem, predstavljen v raziskovalni nalogi. Mediji nam vsak dan posredujejo veliko informacij, katere pogosto ne presojava kritično. Nemalokrat podležemo lažnim informacijam in si jih napačno interpretiramo. Menim, da bi morali ljudi izobraziti o tem, kako kritični mislec razmišlja, kritično mišljenje pa visoko vrednotiti, ga spodbujati in poučevati. Kritično mišljenje bi bilo potrebno bolj strukturirano uvesti v izobraževalni sistem. Če bi se učenci že v šolah učili presojava

Ali je kritično mišljenje danes le še iluzija?

informacije, jih argumentirati in preverjati njihovo zanesljivost, bi imeli morda danes manj težav s sovražnim govorom in širjenjem laži.

T. Rupnik Vec (2011) meni, da mora imeti mlad človek – če bi se hotel učinkovito znajti v pluralni družbi, družbi mnogoterih možnosti in priložnosti, raznolikih interesov, mnoštva perspektiv in konkurenčnih idej – široko znanje in vrsto dispozicij ter veščin, ki bi mu omogočili uporabo znanja v neznanih in novih okoliščinah, ustvarjanje novega znanja in razumno izbiro med vsem, kar mu je kot »znanje« ponujeno. Znati mora učinkovito misliti, razumno presojeti, odločati, oblikovati svoje mnenje in ga zagovarjati, a vse to z empatijo, da ne prizadene drugih.

Z raziskavo, predstavljeno v nalogi, želim osvetliti pomen kritičnega mišljenja in opolnomočiti posameznike za uporabo in razvijanje kritičnega mišljenja. V nalogi sem predstavila pomembne dejavnike, ki so v dosegu moči posameznika. Želela sem ugotoviti, kakšen je odnos ljudi do kritičnega mišljenja; ali je kritično mišljenje med ljudmi še prisotno; in kateri so dejavniki, povezani s (ne)kritičnostjo.

1.2 CILJI IN HIPOTEZE

Cilji, ki so usmerjali raziskovalni proces, so bili:

1. Ugotoviti, kako pogosto posamezniki sebe zaznavajo kot kritičnega misleca, kako kritično mišljenje dojemajo in koliko posameznikov bi lahko uvrstili med kritične mislece.
2. Ugotoviti, kako so demografske značilnosti (starost, spol, izobrazba, področje izobrazbe) povezane s kritično presojo posameznikov – kateri ljudje bodo v večji meri uporabili kritično mišljenje.
3. Ugotoviti, kako pogosto (dnevno/tedensko/mesečno) tri različne starostne skupine (15–24 let, 25–44 let, 45 let in več) spremljajo informacije o dogajanju doma in po svetu; in ugotoviti, s pomočjo katerih komunikacijskih kanalov pridobivajo tovrstne informacije.
4. Ugotoviti, kako je pogostost spremljanja informacij povezana s pogostostjo dvoma o informacijah; ugotoviti, kateri so najpogostejši razlogi za izražen dvom pri različnih starostnih skupinah (15–24 let, 25–44 let, 45 let in več).

Ali je kritično mišljenje danes le še iluzija?

5. Ugotoviti, kako pogosto ljudje preverjajo informacije in na kakšen način; ugotoviti najpogostejši razlog, zakaj informacij ne preverijo.

Glede na pričakovanja sem postavila naslednje hipoteze:

- H1: Več kot polovica udeležencev ocenjuje, da razmišlja kritično vsaj v 60 %.
- H2: Vsi udeleženci ocenjujejo kritično mišljenje kot pomembno in ga najpogosteje opredeljujejo kot način izražanja svojega mnenja.
- H3: Manj kot polovica udeležencev dosega 60 % ali več pravih odgovorov pri nalogah kritičnega mišljenja. Najvišji relativni delež kritičnih mislecev je v skupini udeležencev z najmanj VI. stopnjo izobrazbe s področja naravoslovnih ved.
- H4: Najpogosteje spremlja informacije o dogajanju doma in po svetu starostna skupina 45 let in več, in sicer s pomočjo informacij, pridobljenih na televiziji.
- H5: Posamezniki, ki pogosteje spremljajo informacije o dogajanju doma in po svetu, tudi pogosteje dvomijo v neresničnost informacij. Najpogostejši razlog za dvom v informacije je nezaupanje viru informacij.
- H6: V povprečju udeleženci preverijo informacije v 40 %. Najpogosteje tako, da nenatančno pregledajo še druge članke. Na to, da informacije ne preverijo, najpogosteje vpliva nasičenost/preobilje informacij.

2. TEORETIČNI DEL

Mišljenje je po definiciji proces odkrivanja novih odnosov med informacijami oz. proces reševanja miselnih problemov. Po tej opredelitvi govorimo o mišljenju tedaj, ko skušamo informacije dojeti drugače, ko skušamo preoblikovati odnose med njimi. Zmožnost misliti, sporočati misli in delovati v skladu z njimi je ena bistvenih značilnosti ljudi. V najširšem pomenu obsega mišljenje različne spoznavne procese, ki potekajo v delovnem spominu, npr. predstavljanje, pomnjenje, presojanje, odločanje, sklepanje, sanjarjenje, načrtovanje, ocenjevanje, reševanje problemov idr. (Kompore in sod., 2012).

2.1 OPREDELITEV KRITIČNEGA MIŠLJENJA

Splošnega soglasja o tem, kaj je kritično mišljenje, v strokah, ki ga raziskujejo (npr. filozofija, psihologija, pedagogika), ni. Obstajajo raznovrstna pojmovanja, za katera sta značilni tako stičnost kot razhajanje.

O' Rourke (1991) vso pestrost pojmovanja razvršča v dve skupini. Prva skupina pojmuje kritično mišljenje ožje, vanjo pa se uvrščajo predvsem avtorji s področja filozofije. Ti avtorji razumejo kritično mišljenje kot sposobnost analize, evalvacije in oblikovanja argumentov.

V drugi skupini so avtorji, ki pojmujejo kritično mišljenje širše. Praviloma so to avtorji s področja vzgoje in izobraževanja. Njihove opredelitve izražajo usmerjenost k spodbujanju razvoja mišljenja oz. izražajo razmislek o splošnih ciljih izobraževanja. Med njimi so npr. Bailin in sod. (1999), ki kritično mišljenje opredeljujejo v terminologiji veščin, miselnih procesov, postopkov, prakticanja določenih aktivnosti ter G. Ten Dam in M. Volman (2004), ki kritično mišljenje opredelujeta v terminologiji politično motiviranih vzgojno-izobraževalnih ciljev in miselnih veščin višjega reda.

Scriven in Richard (1987) kritično mišljenje opredelujeta kot intelektualno urejen proces aktivne in večje konceptualizacije, uporabe, analize, sinteze in/ali evalvacije informacij, pridobljenih ali oblikovanih na temelju opazovanja, izkušenj, premišljevanja, sklepanja ali komunikacije, ki predstavlja temelj prepričanju in ravnanju.

Lipman (1988) je opredeli kritično mišljenje kot »veščce, odgovorno mišljenje, ki spodbuja presojo, ker temelji na merilih, je samokorigirajoče in občutljivo na kontekst.«

Ali je kritično mišljenje danes le še iluzija?

Petress (2004) postavlja v ospredje kritičnega mišljenja vrednotenje dokazov in ocene sklepov in v zvezi s tem poudarja pomen poznavanja in uporabe meril za presojo dokazov: *zadostnost, relevantnost, zanesljivost, konsistentnost, novost, dostopnost, objektivnost*. Hkrati kritični mislec presoja še druge dimenzije sporočila: *organizacijo, etičnost, morebitne posledice in vsebinsko celovitost sporočila*.

2.2 RAZVOJ KRITIČNEGA MIŠLJENJA

Epistemologija kot filozofska disciplina obravnava izvor, strukturo, metodo spoznavanja in veljavnost spoznanja. Slednje pomeni, da je za razvoj kritičnega mišljenja pomembno upoštevati (tudi) epistemološki vidik. V nadaljevanju sta predstavljena dva modela, ki vsak na svoj način razlagata, kako se razvijata zavedanje lastnega mišljenja in kritično mišljenje.

Khun (2003) zagovarja tezo, da vsak posameznik preide v razvoju svojih epistemoloških prepričanj, od zgodnjega otroštva do zgodnje odraslosti, več razvojnih nivojev. Ti so: nivo realista, nivo absolutista, nivo multipista in nivo evalvatorja. Avtor posamezen nivo razlikuje glede na to, kako se dojemajo trditve, način ustvarjanja znanja in kritično mišljenje.

Tabela 1: Nivoji epistemološkega razumevanja

Nivo	Trditve	Znanje	Kritično mišljenje
Realist	Trditve so posnetki zunanje realnosti.	Znanje prihaja iz zunanjega vira in je gotovo.	Kritično mišljenje je nepotrebno.
Absolutist	Trditve so dejstva, ki so pravilna ali napačna z vidika reprezentacije realnosti.	Znanje prihaja iz zunanjega vira in je zanesljivo, vendar ne neposredno dostopno: obstajajo napačna prepričanja.	Kritično mišljenje je orodje za primerjavo trditev z realnostjo in ugotavljanje njihove pravilnosti oz. nepravilnosti.

Nadaljevanje Tabele 1 na naslednji strani.

Ali je kritično mišljenje danes le še iluzija?

Nadaljevanje Tabele 1.

Nivo	Trditve	Znanje	Kritično mišljenje
Multiplist	Trditve so mnenja, avtorji jih svobodno izberejo, pripisana so izključno njim.	Znanje ustvarja človek in je zaradi tega negotovo.	Kritično mišljenje je nepomembno.
Evalvator	Trditve so presoje, ki jih lahko vrednotimo in presojamo glede na kriterije argumentacije in dokazovanja.	Znanje oblikuje človek in je nezanesljivo, lahko pa je podvrženo evalvaciji.	Kritično mišljenje je vredno kot orodje, ki promovira zdrave trditve in spodbuja razumevanje.

Vir: Khun, 2003, str. 19

P. M. King in K. S. Kitchener (2002) sta razvoj reflektivne presoje razložili v sedemstopenjskem modelu, ki vključuje dva elementa – predpostavke znanja in koncept utemeljitve.

Tabela 2: Sedemstopenjski model reflektivne presoje

Stopnja in starost	Predpostavke znanja	Koncept utemeljitve
Prva stopnja po 2. letu	Znanje se dojema kot absolutno in konkretno, ne pa abstraktno. Možno ga je pridobiti z neposrednim opazovanjem.	Prepričanja ne potrebujejo nobene utemeljitve. Domneva se, da obstaja absolutno ujemanje med tistim, za kar se verjame kot resnično, in kar je resnično.
Druga stopnja med 3. in 4. letom	Znanje se še vedno dojema kot zanesljivo in gotovo ter prihaja od zunaj (z opazovanjem ali s posnemanjem).	Prepričanje je odvisno od zaznave in je lahko utemeljeno s korespondenco prepričanj osebe z avtoriteto (starš, učitelj).

Nadaljevanje Tabele 2 na naslednji strani.

Ali je kritično mišljenje danes le še iluzija?

Nadaljevanje Tabele 2.

Stopnja in starost	Predpostavke znanja	Koncept utemeljitve
Tretja stopnja med 6. in 7. letom	Začasna negotovost – do pridobitve absolutnega znanja (ki ga utemelji oseba z avtoriteto) je mogoče poznati le osebna prepričanja.	Znanje postane gotovo šele z naraščanjem informacij v prihodnosti.
Četrta stopnja med 10. in 12. letom	Znanje je negotovo in temelji na posameznikovem mnenju in okoliščini, v katero je posameznik postavljen.	Prepričanja so utemeljena z navajanjem razlogov in dokazov, a so argumenti in izbira dokazov idiosonkratični.
Peta stopnja med 14. in 16. letom	Znanje je subjektivno, saj temelji na posameznikovem osebnem prepričanju in presoji. Znanje so samo lastne interpretacije dokazov, dogodkov in problemov.	Prepričanja so utemeljena v kontekstu, kar je relativno.
Šesta stopnja med 19. in 21. letom	Posameznikovo znanje je pridobljeno z informacijami iz različnih virov.	Prepričanja so utemeljena s primerjavo dokazov in mnenj iz perspektiv različnih oseb in okoliščin.
Sedma stopnja med 24. in 26. letom	Znanje je izid procesa raziskovanja, ki ga lahko posplošimo.	Posameznik vključuje dokaze in argumentacijo – utemeljevanje je verjetnostno. Prepričanja temeljijo na teži dokazov, obrazložitveni vrednosti interpretacij idr.

Vir: King in Kitchener, 2002

2.3 MODEL KRITIČNEGA MIŠLJENJA PO ENNISU

Ennis (v Rupnik Vec in Kompare, 2006) deli lastnosti kritičnega misleca v dve veliki skupini: dispozicije za kritično mišljenje in sposobnosti za kritično mišljenje.

Dispozicije so sledeče: oblikovati jasne teze ali vprašanja; iskati vzroke; prizadevati si za dobro obveščenost; uporabljati verodostojne vire in jih navajati; upoštevati okoliščine; prizadevati si za relevantnost v odnosu do bistva; obdržati v mislih osnovno zadevo; iskati alternative; biti odprt (resno premišljevali o glediščih drugih kot tudi svojih (»dialoško mišljenje«)); izogibati se presoji, če dokazi in razlogi niso zadostni; zavzeti stališče (in ga spremeniti, kadar so na razpolago zadostni dokazi in vzroki); biti natančen, kolikor dovoljuje predmet; v smiselnem vrstnem redu obravnavati dele kompleksne enote; uporabljati svoje kritične sposobnosti.

Sposobnosti pa Ennis (v Rupnik Vec in Kompare, 2006) razvršča v dvanajst večjih skupin, ki jih razdeli v štiri večje kategorije:

1. Elementarno razjasnjevanje obsega sledeče sposobnosti:
 - osredotočiti se na vprašanje
 - analizirati argumente
 - postavljati in odgovarjati na vprašanja razjasnjevanja in izziva
2. Temeljno podporo elementarnemu razjasnjevanju obsegajo sposobnosti:
 - presojati verodostojnost vira na temelju kriterijev (strokovnost, soglašanje med viri)
 - opazovati in presojati poročila opazovanj (dodatni dokazi, minimalno sklepanje idr.)
 - izvajati deduktivne sklepe in jih presojati (krožni diagrami, pogojna logika idr.)
 - izvajati induktivne sklepe in jih presojati (raziskovanje, kriteriji, posploševanje idr.)
 - oblikovati in presojati vrednostne sodbe (dejstva, posledice, odločanje idr.)
3. Nadaljnje razjasnjevanje obsega sposobnosti:
 - opredeljevati pojme in presojati opredelitve (oblika, strategija opredeljevanja idr.)
 - identificirati predpostavke (implicitni razlogi, potrebne predpostavke idr.)
4. Strategije in taktike obsegajo:
 - odločiti se za akcijo (opredeliti problem, oblikovati rešitve idr.)

Ali je kritično mišljenje danes le še iluzija?

- vstopati z drugimi v interakcijo (retorična strategija idr.)

2.4 DEJAVNIKI KRITIČNEGA MIŠLJENJA

V vsakodnevnem življenju se nenehno srečujemo z okoliščinami, ki spodbujajo kritično mišljenje – npr. nakup avta, izbira ustreznega šolanja (srednja šola, univerza), selitve, odločanje med različnimi ponudbami za službo, nesoglasja v medosebnih odnosih in sobivanju. Ker je potreba po uporabi kritičnega mišljenja nekaj povsem vsakdanjega, hkrati pa je glede na težavnost oblikovanja enovite definicije jasna njegova kompleksnost, je seveda pričakovano, da na pojavnost, dojemanje in uporabo kritičnega mišljenja vpliva veliko dejavnikov. V nalogi sem se osredotočila le na nekatere, in sicer na izobrazbo, starost, lastno zaznavo in prisotnost informacij o dogajanju doma in po svetu.

2.4.1 IZOBRAZBA

Različni avtorji, ki raziskujejo dejavnike kritičnega mišljenja, poudarjajo, kako pomembno je znanje. Več znanja kot imamo iz določenega področja, večja je možnost, da bomo hitreje prepoznali napačne informacije, povezane s to temo. Učinkovite presoje smo sposobni takrat, ko imamo določeno znanje, ki lahko utemeljuje naš način odločanja.

Seveda visoka izobrazba ne pomeni nujno tudi visoke prisotnosti kritičnega mišljenja. Lastnosti kritičnega mišljenja niso vedno enako očitne, saj so poleg znanja odvisne tudi od vrste izkušenj in od konteksta. Človek lahko na primer razume in analizira vzroke in težave ter oceni, kako to vpliva na določeno skupnost, vendar morda nima dovolj znanja ali izkušenj, da bi predlagal učinkovite rešitve za razrešitev problema. V tem primeru se kritični mislec posvetuje s strokovnjaki, pogovori z vpletenimi in šele na to predlaga rešitev. Kritičen mislec se zaveda svojih omejitev. To ga tudi spodbuja, da se odloči, kako jih premagati, zato išče natančne in ustrezne informacije (Enciso, Enciso in del Pilar, 2017).

Kakovost posameznika na nekem področju je odvisna predvsem od kakovosti in globine njegove izkušnje na tem področju. Nihče ni kritični mislec vseskozi – vsi imamo t. i. slepe pege in smo podvrženi različnim tendencam samozavajanja. Paul in sodelavci (1989) pravijo, da je razvoj kritičnega mišljenja in dispozicij vseživljenjski

Ali je kritično mišljenje danes le še iluzija?

proces. Izobrazba je le eden izmed dejavnikov, ki lahko pozitivno pripomore k pogostosti uporabe kritičnega mišljenja.

2.4.1.1 NAČIN PRIDOBIVANJA ZNANJA

Lipman (2003) ločuje med šolanjem in poukom v duhu kritičnega mišljenja. Če primerjamo dom in šolo z vidika majhnega otroka, ugotovimo, da je dom (vsaj večinoma) za učenje zelo spodbudno okolje. Otroku v njegovih zgodnjih letih postavlja nenehne izzive itd. Šola je v nasprotju s tem zelo organizirano okolje. Dogodki ne prehajajo več v druge dogodke, temveč se ravna po urniku. Izjave, ki so doma razumljive na podlagi konteksta v celoti, v šoli nadomesti jezik, ki je uniformen in na kontekst neobčutljiv. Otroci počasi odkrivajo, da je šolsko okolje redko poživljajoče ali spodbudno. Šola namreč kanalizira bogastvo domačih izkušenj (spodbudo, domiselnost, pozornost). Način pridobivanja znanja torej vidno vpliva na posameznikov način razmišljanja (Adam, 2007).

Ponavljajoče izpostavljanje okoliščinam, ki od posameznika zahteva poglobljeno razmišljanje o določenem problemu in o njegovem presojanju, krepi veščine kritičnosti. Namen poučevanja bi tako moral biti usmerjen v osmišljanje kritičnega in metakognitivnega (razumevanje in regulacija lastne miselne aktivnosti) mišljenja v kontekstu neke znanosti oz. vplivati bi moral na učenčevo motivacijo za kritično mišljenje. Učence je najprej treba seznaniti o pomenu kritičnega mišljenja. Ko ga razumejo, se lahko učitelj osredotoči na izbirne tipe nalog, ki učence spodbujajo k temeljiti presoji, iskanju dejstev, argumentiranju, analizi, razlaganju in sklepanju (Rupnik Vec in Kompare, 2006).

2.4.2 SAMOZAZNAVA

Uporaba kritičnega mišljenja poteka v odnosu do lastnih miselnih procesov, torej gre za raziskovanje in korekcijo postopkov, ki jih uporablja mislec. Kritični mislec torej zmore kritično refleksijo lastnega miselnega procesa, na njenem temelju pa tudi njeno spreminjanje (Lipman, 1988).

Znanje in vseživljenjsko učenje pozitivno vplivata na uporabo kritičnega mišljenja, pa vendar lahko v procesu spoznavanja prepoznamo tudi t. i. iluzije znanja. Plohl in Musil (2018) sta v študiji, v kateri so sodelovali slovenski študentje psihologije in sociologije, ugotovila, da so udeleženci v povprečju precenjevali svoj absolutni dosežek pri ocenjevanju znanja in samooceni znanja na različnih področjih.

Ali je kritično mišljenje danes le še iluzija?

2.4.3 AVTORITETE IN MEDIJI

Veliko ljudi podleže lažnim informacijam, saj prekomerno zaupajo avtoritetam. Pri presojanju trditev osebe z avtoriteto se moramo vedno vprašati, kdo je tej osebi dodal to avtoriteto. Na primer – če avtoriteta izhaja iz dejstva, da je bila oseba priča dogodku, se sprašujemo, kako verodostojna je priča?

Še tako ugledne avtoritete se lahko motijo. Izraz strokovnjak je navadno rezerviran za ljudi, ki so bili deležni posebnega izobraževanja. Njihove zmožnosti oz. znanje naj bi presežali stopnjo usposobljenosti drugih ljudi. Strokovnost je še vedno relativna – ne moremo trditi, da se strokovnjaki nikoli ne motijo, je pa statistično verjetneje, da imajo prav.

Prav tako je pomembno, da sklepov ne posplošujemo prehitro. Inteligentnost in izkušnje so navadno zamejene na določeno področje (Levitin, 2018). Razumevanje vpliva avtoritete je pomembno, saj ljudem z avtoriteto hitreje verjamemo, kar pomeni večjo verjetnost prehitrega in napačnega sklepanja.

Dostopnost, količina in vrsta informacij je v veliki večini odvisna od medijev. Ameriški raziskovalec javnih občil MacNeil (1968) je pisal, da je televizija postala vzrok za tako korenite spremembe v sredstvih političnega informiranja družbe. Preden se je televizija začela širiti, ni obstajalo nič takega, kar bi lahko povzročilo tako intenzivne spremembe v tehniki prepričevanja množic.

2.4.3.1 MANIPULACIJA

Manipulacija je odnos med ljudmi, v katerem niso upoštevane potrebe vseh udeležencev. Povezana je z izkoriščanjem in zavajanjem, z nehumanostjo in neetičnostjo, ki jo izraža manipulator v svojih dejanjih na poti do uspeha, in s samopotrjevanjem za doseg svojega cilja. Pri manipulaciji se zrušijo meje drugega, saj povzročitelj vsili potrditev svoje nadvlade in podrejenost žrtve. Uspeh manipulacije je zagotovljen, ko manipulirana oseba verjame, da je vse, kar se dogaja, naravno in neizbežno (Kara-Murza, 2011).

Danes živimo v svetu, ki je nasičen z informacijami. S porastom tehnologij, ki omogočajo intenzivnejše širjenje informacij, je možnost manipulacij še večja. Slednje pomeni, da je zavedanje pomena kritične presoje v današnji družbi toliko nujnejše. Paziti moramo, da ne podležemo vsemu, predvsem pa ne manipulatorjem, ki jih zanimajo le lastni interesi. Vsak človek bi moral razumeti, da je edino njegov obstoj pomemben (Caserman, 2017).

Ali je kritično mišljenje danes le še iluzija?

Kolikokrat se je že zgodilo, da so na televiziji predvajali vsebine, ki so se nam zdele nenormalne, neprimerne ali celo čudne, a smo se po določenem času privadili nanje. Če neko stvar vidimo enkrat in prvič, je ne zaznamo, nismo nanjo pozorni. Pri vsakodnevnem ponavljanju pa jo ozavestimo in se nam zdi sprejemljivejša. Caserman (2017) pravi, da bi se naše razmišljanje spremenilo, če bi se izolirali od medijev in zmanipulirane družbe, ki nam narekuje življenje. Vpliv družbe je namreč tako velik, da vpliva tudi na najsamozavestnejše in prepričane.

Kara-Murza (2011) meni, da gre predvsem za ustvarjanje industrije televizijskega političnega oglaševanja. Postavlja se vprašanje, zakaj je televizija v politiki postala veliko bolj učinkovito manipulativno sredstvo kot pa tisk ali radio. Kara-Murza odgovarja, da zato, ker so odkrili neverjetno sposobnost TV-ekrana, da izbriše razliko med resnico in lažjo. Celo očitna laž, ki je predstavljena s pomočjo televizijskega ekrana, pri gledalcu ne povzroča samodejnega opozorilnega signala, saj je njegova psihološka zaščita izklopljena. Po psihološki raziskavi, ki jo je naročil BBC, je znan angleški politični komentator Robin Day pripravil dve različici nastopa – lažnega in resničnega. Posredovali so ju na tri načine: natisnili so ju v časopisu Daily Telegraph, posredovali po radiu BBC in prikazali po televiziji »Tomorrow's World«. Testiranci so morali ločiti resnično od lažne. Anketirali so 31.500 ljudi, kar je veliko. Med lažjo in resnico je razlikovalo 73,3 % poslušalcev, 63,2 % bralcev in le 51,8 % gledalcev. Zaključek navedenega je: »Na televiziji je težko razločiti resnico od laži.« Vodja projekta je izjavil: »Izkušen lažnivec ve, da mora gledati sobesedniku v oči!«

Predvajanje lažnih ali delno resničnih informacij po televiziji, radiu ali katerem koli drugem mediju je tudi eden izmed glavnih razlogov, da ljudje sklepajo in se odločajo napačno. Čeprav je težko definirati, kaj je prav in kaj ni, saj je to odvisno od posameznikovega načina razmišljanja, je vseeno pomembno pogledati stvari iz več perspektiv. Ko nam mediji sporočijo določeno informacijo, ki je v večini subjektivna, lahko ta sproži sovražni govor in napačno razumevanje določenih ljudi.

Pomembno je, da smo seznanjeni z načini manipulacije in da vemo, kako se ji izogniti. Eden izmed načinov je kritično mišljenje, katerega se da naučiti.

3. METODOLOGIJA DELA

3.1 UDELEŽENCI

V raziskavo sem vključila udeležence iz savinjske statistične regije (Braslovče, Celje, Gornji Grad, Laško, Podčetrtek, Prebold, Rogaška Slatina, Slovenske Konjice, Šentjur, Velenje, Vojnik, Žalec idr.).

Tabela 3: Opis vzorca glede na starost, spol in stopnjo izobrazbe

Stopnja izobrazbe	Starostna skupina ločeno po spolu						Σ stopnja izobrazbe	
	15–24 let		25–44 let		45 let in več		po spolu	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
II.	12	62	0	0	0	1	12	63
III.	0	0	0	0	0	1	0	1
IV.	0	1	0	4	3	2	3	7
V.	7	77	1	2	0	9	8	88
VI/1.	0	1	1	4	2	6	3	11
VI/2.	0	0	5	8	1	2	6	10
VII.	0	0	5	15	2	26	7	41
VIII.	0	0	1	7	1	8	2	15
Σ starostne skupine po spolu	19	141	13	40	9	55	41	236
Σ	160		53		64		277	

Vzorec sestavljajo udeleženci, ki so uspešno rešili vprašalnik v celoti, kar predstavlja 277 posameznikov. Tabela 3 prikazuje število udeležencev glede na spol, stopnjo izobrazbe in starostno skupino. Iz Tabele 3 lahko npr. razberemo, da je v raziskavi sodelovalo 77 žensk, starih med 15 in 24 let in z zaključeno peto stopnjo izobrazbe. Število udeležencev po starostnih skupinah ni uravnoteženo – sodelujočih oseb v prvi starostni skupini (15–24 let) je 160, v drugi starostni skupini (25–44 let) 53 in v tretji starostni skupini (45 let in več) 64. Vzorec prav tako ni uravnotežen po spolu – število moških, ki je ustrezno izpolnilo vprašalnik, je 41, število žensk pa 236.

Tabela 4: Opis vzorca glede na področje izobrazbe in stopnjo izobrazbe

Področje izobrazbe	Stopnja izobrazbe								Σ
	II.	III.	IV.	V.	VI/1.	VI/2.	VII.	VIII.	
Splošne izobraževalne aktivnosti	74	0	2	24	0	0	1	0	101
Izobraževalne vede in izobraževanje učiteljev	0	0	0	14	2	4	7	3	30
Umetnost in humanistika	0	0	1	20	1	1	15	2	40
Družbene, poslovne, upravne in pravne vede	0	1	2	11	4	6	10	4	38
Naravoslovje, matematika in računalništvo	1	0	0	10	2	1	10	6	30
Tehnika, proizvodne tehnologije in gradbeništvo	0	0	1	1	1	1	2	0	6
Kmetijstvo, gozdarstvo, ribištvo, veterinarstvo	0	0	2	3	0	0	0	0	5
Zdravstvo in sociala	0	0	1	12	1	2	3	2	21
Storitve	0	0	1	1	3	1	0	0	6
Σ	75	1	10	96	14	16	48	17	277

Osebe, vključene v vzorec, so raznolike tudi glede na področje končane izobrazbe (SURS, 2006), kot je prikazano na Tabeli 4. Razvidno je npr., da je izmed 277 sodelujočih, 74 oseb z drugo stopnjo izobrazbe s področja splošne izobraževalne aktivnosti – to pomeni osebe z dokončano osnovnošolsko izobrazbo. 38 udeležencev ima pridobljeno izobrazbo s področja družbenih, poslovnih, upravnih in pravnih ved.

3.2 PRIPOMOČKI

Vprašalnik sem oblikovala s pomočjo strokovne literature (glej seznam literature). Vprašanja Q10 in Q15–Q24 temeljijo na dispozicijah za kritično mišljenje po modelu Roberta Ennisa (v Rupnik Vec in Kompare, 2006) in so tako zaprtega kot tudi odprtega tipa. Vprašanja od Q26 do Q34 sestavljajo primeri, prirejeni s pomočjo spletnega vprašalnika Practice Critical Thinking Test (Seliant, 2012–20).

3.3 POSTOPEK

Podatke sem zbirala med 23. 1. 2020 in 12. 2. 2020 s pomočjo spletnega vprašalnika. Vprašalnik je bil oblikovan na platformi 1KA.

Rezultate sem obdelala v programu Excel. Odgovore na odprta vprašanja (Q1, Q12/13, Q16, Q18, Q20) sem analizirala s kvalitativnim pristopom. Ob prvem pregledu sem oblikovala opisne kategorije, ob drugem pregledu pa sem s postopkom kodiranja odgovore umestila v posamezne kategorije.

Točkovnik za izračun rezultata pri nalogah kritičnega mišljenja je predstavljen v Tabeli 5.

Tabela 5: Točkovnik za izračun rezultata pri nalogah kritičnega mišljenja

Vprašanje	Pravilni odgovor	Št. točk
Q10 ¹	Trditve, ki so dejstva – 1, 3, 7, 10, 11.	5 x 1 t = 5 t
	Trditve, ki niso dejstva – 2, 4, 5, 6, 8, 9.	6 x 1 t = 6 t
Q15	Menim, da je morda nedolžen.	1 t
Q16	Sklep, ki temelji na kritični presoji – npr. izraz dvoma, neskladja, argumenta idr.	1 t
Q17	Na podlagi svojega znanja dvomim in znanstveniku ne verjamem.	1 t
Q18	Sklep, ki temelji na kritični presoji – npr. izraz dvoma, neskladja, argumenta idr.	1 t
Q19	Izdelkov ne naročim.	1 t
Q20	Sklep, ki temelji na kritični presoji – npr. izraz dvoma, neskladja, argumenta idr.	1 t
Q22	Da, razmišljal/-a sem alternativno in pretehtal/-a več možnosti.	1 t
Q23	Da, sklenil/-a sem preveriti več virov in informacij, in iz njih nato sklepati o pravilnosti izjave.	1 t
Q24	Da, razmišljal/-a sem širše in se ne oziral/-a na mnenja ter izdelkov nisem naročil/-a.	1 t

Nadaljevanje Tabele 5 na naslednji strani.

Ali je kritično mišljenje danes le še iluzija?

Nadaljevanje Tabele 5.

Vprašanje	Pravilni odgovor	Št. točk
Q26	Predpostavka ni ustrezna.	1 t
Q27	Predpostavka je ustrezna.	1 t
Q28	Predpostavka ni ustrezna.	1 t
Q29	Predpostavka ni ustrezna.	1 t
Q30	Sklep je ustrezen.	1 t
Q31	Sklep ni ustrezen.	1 t
Q32	Sklep je ustrezen.	1 t
Q33	Sklep ni ustrezen.	1 t
Q34	Sklep ni ustrezen.	1 t
Σ_{\max}		29 t

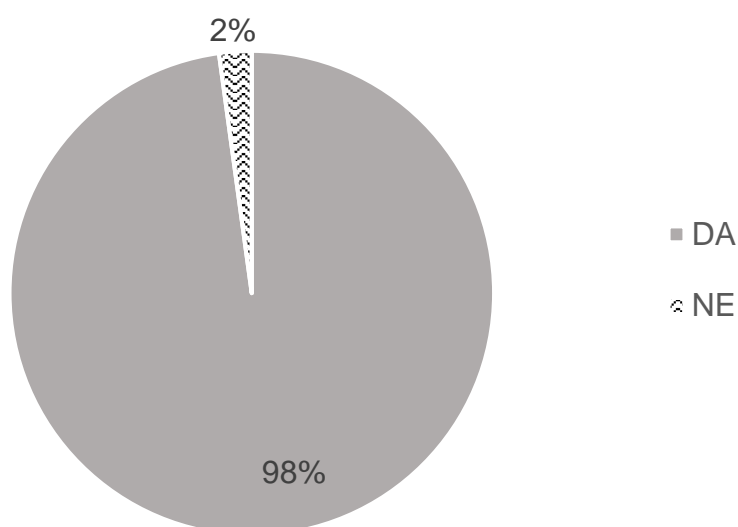
Opomba: ¹Točka za trditev, ki je dejstvo, se dodeli, če je bila trditev izbrana. Točka za trditev, ki ni dejstvo, se dodeli, če trditev ni bila izbrana.

4. REZULTATI

Tabela 6: Samoocena pogostosti uporabe kritičnega mišljenja

	Nikoli ne razmišljam kritično.	V 20 % primerov razmišljam kritično.	V 40 % primerov razmišljam kritično.	V 60 % primerov razmišljam kritično.	V 80 % primerov razmišljam kritično.	Vedno razmišljam kritično.	Σ
<i>f</i>	3	41	51	88	73	21	277
<i>%</i>	1	15	18	32	26	8	100

V Tabeli 6 so prikazani rezultati samoocene anketirancev svoji kritični presoji. Največ udeležencev – 88 (32 %) – je ocenilo, da v 60 % razmišlja kritično. 51 jih pravi, da kritično razmišlja v 40 %, 41 jih razmišlja kritično v 20 %. Trije udeleženci pravijo, da nikoli ne razmišljajo kritično, 21 pa jih vedno razmišlja kritično.

Graf 1: Ocena pomembnosti kritičnega mišljenja

Iz Grafa 1 lahko razberemo, da 98 % udeležencev ocenjuje kritično mišljenje kot pomembno. 2 % jih pravi, da kritično mišljenje ni pomembno.

Tabela 7: Frekvenca opisov kritičnega mišljenja po kategorijah

Kategorija opisa	<i>f</i>
Lastno mnenje (oblikovanje, izražanje), razmislek	130
Dvom, pozornost na neskladja/napake	34
Objektivnost	33
Presoja, ocena nečesa	30
Utemeljevanje z argumenti	25
Strogost, natančnost	25
Nasprotovanje	19
Izbira med dobrim in slabim	12
Biti kritičen	11
Ostrejši vidik	10
Slabost, slabo stanje	5
Iskanje resnice	2
Zaupanje avtoritetam	1

Opomba: Opis posameznega udeleženca je bil lahko razvrščen v več različnih kategorij.

V Tabeli 7 so prikazani kategorizirani odgovori na odprto vprašanje: »Kaj razumete pod izrazom biti kritičen?« Udeleženci so najpogosteje ($f = 130$) opredelili kritičnost kot oblikovanje in izražanje svojega mnenja oz. kot razmislek. Drugi najpogostejši odgovor ($f = 34$) se je nanašal na definiranje kritičnosti kot dvom ter pozornost na neskladja oz. napake. V kategorijo, ki opredeljuje kritičnost kot iskanje resnice, sta se razvrstila opisa dveh udeležencev, odgovor enega udeleženca pa je bil umeščen v kategorijo zaupanje avtoritetam.

Tabela 8: Frekvenca opisov pomembnosti kritičnega mišljenja po kategorijah

Kategorija opisa	<i>f</i>
Je pomembno	
Za napredek (lastni in družbeni)	66
Prepoznavanje napak, laži	63
Preprečiti manipulacijo	50
Samostojno, preišljeno odločanje in presoja	34
Lastno mnenje (izražanje)	30
Širjenje perspektiv	17
Iskanje resnice, resničnih informacij	10
Objektivnost	9
Uspešno demokratično vodenje, sobivanje	5
Strogost, natančnost	4
Drugačnost (izstopanje od povprečja)	3
Ni pomembno	
Osredotočenost nase, ne na druge	2
Slabo dejanje	2
Ni lepo kritizirati	1

Opomba: Opis posameznega udeleženca je bil lahko razvrščen v več različnih kategorij.

Iz Tabele 8 lahko razberemo kategorizirane odgovore na vprašanje »Zakaj menite, da je kritičnost pomembna oz. ni pomembna?« Udeleženci, ki menijo, da je kritično mišljenje pomembno, so najpogosteje ($f = 66$) odgovorili, da je kritičnost pomembna za osebni ali družbeni napredek. Drugi najpogostejši odgovor ($f = 63$) se je navezoval na prepoznavanje napak in laži. Izmed petih udeležencev, ki menijo, da kritičnost ni pomembna, sta dve osebi svojo izbiro razložili s pojasnilom, da se moramo ljudje osredotočati nase, ne pa na druge. Dve osebi zaznavata kritičnost kot slabo dejanje, ena oseba pa je menila, da ni lepo kritizirati.

Ali je kritično mišljenje danes le še iluzija?

Tabela 9: Frekvenca in odstotni delež udeležencev glede na dosežen delež pravih odgovorov pri nalogah kritičnega mišljenja

	> 60 % pravih odgovorov	> 80 % pravih odgovorov	100 % pravih odgovorov
<i>f</i>	212	42	0
%	77	15	0

V Tabeli 9 je prikazano, koliko oz. kolikšen delež udeležencev je doseglo vsaj 60 % oz. vsaj 80 % oz. 100 % pravih odgovorov pri sklopu vprašanj z nalogami kritičnega mišljenja. 212 udeležencev oz. 77 % vseh, ki so v celoti izpolnili vprašalnik, je doseglo vsaj 60 % pravih odgovorov. Ob uveljavitvi strožjega kriterija (tj. vsaj 80 % pravih odgovorov) se je število oz. delež udeležencev zmanjšal na 42 oseb oz. 15 % vseh, ki so v celoti izpolnili vprašalnik. Nihče ni odgovoril pravilno na vsa vprašanja.

Tabela 10: Relativni delež kritičnih mislecev glede na stopnjo izobrazbe in področje izobrazbe

Področje izobrazbe	Skupini stopenj izobrazbe			
	II.–V.		VI.–VIII.	
	<i>f</i>	<i>r</i> (%)	<i>f</i>	<i>r</i> (%)
Splošne izobraževalne aktivnosti	76	76	0	0
Izobraževalne vede in izobraževanje učiteljev	11	79	13	81
Umetnost in humanistika	18	86	17	89
Družbene, poslovne, upravne in pravne vede	11	79	15	63
Naravoslovje, matematika in računalništvo	8	73	15	79
Tehnika, proizvodne tehnologije in gradbeništvo	2	100	3	75
Kmetijstvo, gozdarstvo, ribištvo, veterinarstvo	2	40	0	0
Zdravstvo in sociala	9	69	7	88
Storitve	1	50	4	100
Σ	138	76	74	78

V Tabeli 10 je prikazan relativni delež (*r*) udeležencev, ki so imeli vsaj 60 % pravih odgovorov pri nalogah kritičnega mišljenja glede na stopnjo in področje izobrazbe. Razberemo lahko, da so vsi udeleženci iz skupine II.–V. stopnje izobrazbe in področja

Ali je kritično mišljenje danes le še iluzija?

tehnike, proizvodne tehnologije in gradbeništva ustrezno rešili vsaj 60 % nalog kritičnega mišljenja oz. so opredeljeni kot kritični misleci (Tabela 4 in 10). Enako velja za skupino udeležencev s VI.–VIII. stopnjo izobrazbe s področja storitev. 15 udeležencev, od skupno 19, z najmanj VI/1. stopnjo izobrazbe s področja naravoslovnih ved, je ustrezno rešilo vsaj 60 % nalog kritičnega mišljenja oz. so opredeljeni kot kritični misleci (Tabela 4 in 10).

Tabela 11: Pogostost spremljanja informacij o dogajanju doma in po svetu pri treh starostnih skupinah za različne komunikacijske kanale

Starostna skupina	Komunikacijski kanal					Σ
	TV	Splet	Časopis	Radio	Osebno	
15–24 let	3,39	3,18	2,11	3,86	4,19	3,39
25–44 let	4,06	4,00	2,64	4,28	4,40	4,06
45 let in več	4,11	3,73	2,81	4,64	3,73	4,11
Σ	3,69	3,47	2,37	4,12	4,13	3,55

Opomba: Udeleženci so podali oceno na 6-stopenjski lestvici, kjer ocena 1 pomeni »nikoli«, ocena 2 »nekajkrat letno«, ocena 3 »nekajkrat mesečno«, ocena 4 »nekajkrat tedensko«, ocena 5 »vsak dan«, ocena 6 »večkrat dnevno«.

Iz Tabele 11 je razvidno, da izmed vseh treh starostnih skupin v povprečju najpogosteje spremlja informacije o dogajanju doma in po svetu starostna skupina 45 let in več, in sicer nekajkrat tedensko (4,11). Ta starostna skupina informacije najpogosteje pridobi ob poslušanju radia (4,64). Starostni skupini 15–24 let in 25–44 let informacije o dogajanju doma in po svetu najpogosteje spremljata, tj. nekajkrat tedensko (4,19 in 4,40), in sicer z osebnimi pogovori s prijatelji in znanci, najredkeje, povprečno le nekajkrat na leto, pa s prebiranjem časopisa.

Tabela 12: Povezanost pogostosti spremljanja informacij doma in po svetu in dvoma o neresničnosti informacij za različne komunikacijske kanale

r	Komunikacijski kanal				
	TV	Splet	Časopis	Radio	Osebno
	0,29	- 0,04	0,13	0,17	- 0,14

Ali je kritično mišljenje danes le še iluzija?

V Tabeli 12 je prikazana povezanost odgovorov na vprašanji »Kako pogosto spremljate informacije, ki poročajo o dogajanju doma in po svetu?« in »Kako pogosto podvomite v možno neresničnost informacij?« Najvišja korelacija je pri spremljanju informacij s pomočjo televizije ($r = 0,29$) – kaže se šibka pozitivna povezanost. Udeleženci, ki pogosteje spremljajo informacije o dogajanju doma in po svetu na televiziji, tudi načeloma pogosteje podvomijo v informacije, slišane in videne na televiziji. Povezanost pri ostalih komunikacijskih kanalih je neznatna.

Tabela 13: Frekvenca in povprečna vrednost (M) razlogov za dvom v informacije za različne komunikacijske kanale

Starostna skupina	Komunikacijski kanal					M
	TV	Splet	Časopis	Radio	Osebno	
Informacije nimajo smisla, niso logične.	44	63	45	48	41	48
Ne zaupam viru informacij.	48	80	38	36	47	50
Prijatelj/-ica, sodelavec/-ka, starši dvomijo, zato tudi jaz.	5	3	6	7	14	7
Občutek imam, da morda niso pravilne.	89	74	95	99	93	90
V navadi mi je, da preverim zanesljivost, šele na to sklepam dalje.	61	55	62	59	65	60
Ne podvomim.	30	2	31	28	17	22

Udeleženci pri vseh komunikacijskih kanalih najpogosteje dvomijo v informacije zaradi občutka, da informacije morda niso pravilne ($f = 89/95/99/93$), razen v primeru informacij na spletu. Najpogostejši razlog za dvom v informacije na spletu je nezaupanje viru informacij ($f = 80$). Zgolj redki udeleženci podvomijo v informacije zaradi bližnjih oseb, ki dvomijo ($M = 7$).

Tabela 14: Pogostost preverjanja informacij za tri starostne skupine glede na komunikacijske kanale

Starostna skupina	Komunikacijski kanal					Σ
	TV	Splet	Časopis	Radio	Osebno	
15–24 let	1,98	2,81	1,54	1,68	2,80	1,98
25–44 let	2,25	2,72	1,96	2,09	2,55	2,25
45 let in več	2,70	3,25	2,50	2,55	2,86	2,70
Σ	2,19	2,90	1,84	1,96	2,77	2,33

Opomba: Udeleženci so podali oceno na 6-stopenjski lestvici, kjer ocena 1 pomeni »nikoli«, ocena 2 »v 20 % primerov«, ocena 3 »v 40 % primerov«, ocena 4 »v 60 % primerov«, ocena 5 »v 80 % primerov«, ocena 6 »vedno«.

Iz Tabele 14 lahko razberemo, da informacije najpogosteje preverja starostna skupina 45 let in več, in sicer v povprečju v malo manj kot 40 % (povprečna ocena je malo pod oceno 3, ki predstavlja vrednost »v 40 % primerov«). Udeleženci najpogosteje preverijo informacije, pridobljene s pomočjo spleta.

Tabela 15: Odstotni deleži najpogostejših načinov preverbe informacij

Način	%
Bežno pregledam še druge članke, tako preverim, če vsi trdijo podobno.	45
Vzamem si čas in pregledam vse vire, iščem možne rešitve, argumente.	19
Za mnenje vprašam ljudi, ki jim zaupam (starši, partnerji, sodelavci, prijatelji idr.).	13
Vprašam strokovnjake s tega področja.	12
Jih ne preverjam.	9
Drugo.	2

Tabela 15 prikazuje, kako udeleženci najpogosteje preverjajo informacije. Skoraj polovica udeležencev (45 %) najpogosteje preveri informacije tako, da bežno preleti še ostale članke in preveri njihovo skladnost. 9 % udeležencev informacij ne preverja. Kot drugo so udeleženci navedli kombinacijo vseh ponujenih odgovorov.

Ali je kritično mišljenje danes le še iluzija?

Tabela 16: Odstotni deleži razlogov za nepreverjanje informacij

Razlogi	%
Preobilje informacij.	33
Izgubil/-a bi preveč časa.	20
Preveliko dela.	12
Kadar je informacija v skladu z mojim prepričanjem, ne čutim potrebe po preverjanju informacij.	21
Enostavno se mi ne da.	14
Drugo.	1

Pri tretjini udeležencev (33 %) je najpogostejši razlog, da ne preverijo informacij, preobilje informacij. 14 % posameznikom se informacij najpogosteje enostavno ne da preverjati, 1 % jih je za odgovor označilo drugo, kamor sodi pojasnilo, da informacij ne preverjajo, če za njih niso relevantne.

5. RAZPRAVA

V razpravi sem kritično ovrednotila rezultate vprašalnika in z njihovo pomočjo odgovorila na raziskovalna vprašanja, potrdila ali ovrgla hipoteze. Razpravo sem z namenom lažje berljivosti strukturirala po posameznih hipotezah.

H1: Več kot polovica udeležencev ocenjuje, da razmišlja kritično vsaj v 60 %.

Na prvo vprašanje je 32 % vprašanih odgovorilo, da v 60 % primerov razmišlja kritično. Drugi najpogostejši odgovor udeležencev je bil, da razmišljajo kritično v 80 %, 21 (8 %) pa jih je celo ocenilo, da vedno razmišljajo kritično (Tabela 6). Rezultati vprašalnika so spodbudni, vendar se v razpravi sprašujem, ali lahko odgovore 21 udeležencev, ki so odgovorili, da vedno razmišljajo kritično, ocenimo kot verodostojne – oziroma ali ne kaže prav ta samoocena pogostosti kritičnega mišljenja na nižjo prisotnost kritičnega mišljenja, kot ga sami ocenjujejo. Ob tem se opiram na Kara-Murzo (2011), ki pravi, da je lahko posameznik kritičen v določenih primerih ali v večini, ne pa vedno. Strinjam se s strokovnjaki, ki pravijo, da je težko vseskozi razmišljati kritično, tudi ko postaneš strokovnjak na nekem področju, saj je vedno prisotnih več dejavnikov, ki nam to omejujejo. Kritični mislec, ki preveri informacije, si postavlja vprašanja in sklepa na podlagi dokazov (Rupnik Vec in Kompare, 2011), težava je le, da je informacij vedno več in tudi viri niso vedno povsem zanesljivi. Človek, ki hoče izvedeti dejstva, se le s težavo zaščiti od mnenj o teh dejstvih, ki so mu ponujene v istem »paketu« (Kara-Murza, 2011).

Hipotezo 1 sem potrdila, saj 66 % udeležencev ocenjuje, da razmišlja kritično v vsaj 60 %.

H2: Vsi udeleženci ocenjujejo kritično mišljenje kot pomembno in ga najpogosteje opredeljujejo kot način izražanja svojega mnenja.

Ker živimo v t. i. informacijski dobi in imamo (relativno) odprt dostop do informacij, sem predpostavljala, da se vsi udeleženci zavedajo pomembnosti kritičnega mišljenja. Glede na različna pojmovanja kritičnega mišljenja med raziskovalci (Petress, 2004; Scriven in Richard, 1987; Lipman, 1988) sem pričakovala raznolike opredelitve tudi pri udeležencih, najpogosteje kot izražanje svojega mnenja. Ugotovila sem, da 98 % udeležencev ocenjuje kritično mišljenje kot pomembno (Graf 1), največkrat zaradi

Ali je kritično mišljenje danes le še iluzija?

osebnega ali družbenega napredka (Tabela 7). Udeleženci so med drugim zapisali, »da se brez kritičnega mišljenja družba ne bi nikamor premaknila in tudi stvari se ne bi kaj dosti izboljšale« (odgovor umeščen v kategorijo Napredek – Tabela 7). To je skladno z idejo Siegela (2006), ki pravi, da ima z razlogi podprto mišljenje pomembno vlogo v demokratičnem življenju; demokracija uspeva le, če so njeni člani v zadostni meri kritični.

Pomembno je tudi razumevanje kritičnosti, saj posameznik težje razmišlja kritično, če ne ve, kaj to pomeni (Rupnik Vec in Kompare, 2011). Udeleženci so najpogosteje ($f = 130$) opredelili kritičnost kot oblikovanje in izražanje svojega mnenja oz. kot svoj razmislek. Drugi najpogostejši odgovor ($f = 34$) se je nanašal na definiranje kritičnost kot dvom ter pozornost na neskladja oz. napake (Tabela 7). Ena izmed navedb udeležencev je bila, »da biti kritičen pomeni, da posameznik razmišlja s svojo glavo in ne podleže vsaki informaciji, ki jo sliši.« Kritični mislec si mora ustvariti lastno mnenje na podlagi argumentov, preverjenih informacij, dejstev in dokazov. Iskati mora vse možne razlage, si postavljati vprašanja in se ne preveč oklepati interpretacij drugih, temveč jim le prisluhne in razmisli o možnih rešitvah (Rupnik Vec in Kompare, 2006). Odgovori udeležencev torej kažejo na razumevanje tovrstnega načina razmišljanja, kar je spodbudno za prisotnost kritičnega razmišljanja.

Glede na navedeno sem **hipotezo 2 delno potrdila**. Vsi udeleženci niso ocenili kritičnega mišljenja kot pomembnega, so pa udeleženci kritično mišljenje najpogosteje opredelili kot izražanje svojega mnenja oz. razmislek.

H3: Manj kot polovica udeležencev dosega 60 % ali več pravih odgovorov pri nalogah kritičnega mišljenja. Najvišji relativni delež kritičnih mislecev je v skupini udeležencev z najmanj VI. stopnjo izobrazbe s področja naravoslovnih ved.

77 % udeležencev je pravilno odgovorilo na najmanj 60 % nalog kritičnega mišljenja (Tabela 9). Rezultati so pozitivnejši kot sem sprva pričakovala. 42 (15 %) udeležencev je pravilno odgovorilo v 80 %, nihče pa ni pravilno odgovoril na vsa vprašanja (Tabela 9). Udeleženci so torej sposobni do določene mere kritično presojati in svojo presojo utemeljevati z argumenti.

Ali je kritično mišljenje danes le še iluzija?

Kakovost posameznika na nekem področju je odvisna predvsem od kakovosti in globine njegove izkušnje na tem področju. Znanje ne zajema le poznavanje teorije, temveč tudi izkušnje, ki jih posameznik pridobi v različnih življenjskih okoliščinah (Levitin, 2018). Glede na navedeno sem sklepala, da bo najvišji relativni delež kritičnih mislecev med udeleženci z višjo stopnjo izobrazbe, saj ta nakazuje več znanja, hkrati pa tudi več izkušenj. Predpostavka, da bo večji relativni delež posameznikov z izobrazbo s področja naravoslovnih ved, je izhajal iz značilnosti dela na tem področju, kjer je potrebno v vsakodnevni praksi neprestano tehtati dejstva in dokaze, jih sintetizirati in sklepati na podlagi dokazov (Levitin, 2018). Rezultati vprašalnika se niso skladali s temi predpostavkami, saj je bil najvišji relativni delež ($r = 100\%$) v skupini udeležencev II.–V. stopnje izobrazbe s področja tehnike, proizvodne tehnologije in gradbeništva in pri skupini udeležencev VI.–VIII. stopnje izobrazbe s področja storitev (Tabela 4 in 10). 15 udeležencev, od 19, z najmanj VI/1. stopnjo izobrazbe s področja naravoslovnih ved, je ustrezno rešilo vsaj 60 % nalog kritičnega mišljenja oz. so opredeljeni kot kritični misleci (Tabela 4 in 10). Eden izmed razlogov za takšen rezultat je verjetno tudi neenakomerno razporejen vzorec (Tabela 4), saj število udeležencev v posamezni skupini povezano z močjo vpliva odgovora enega udeleženca.

Glede na rezultate sem **hipotezo 3 ovrgla**, saj je več kot polovica udeležencev pravilno odgovorila na vsaj 60 % nalog, hkrati pa je najvišji relativni delež kritičnih mislecev v skupini udeležencev II.–V. stopnje izobrazbe s področja tehnike, proizvodne tehnologije in gradbeništva in v skupini udeležencev VI.–VIII. stopnje izobrazbe s področja storitev.

H4: Najpogosteje spremlja informacije o dogajanju doma in po svetu starostna skupina 45 let in več, in sicer s pomočjo informacij, pridobljenih na televiziji.

S pomočjo vprašalnika sem ugotovila, da v povprečju najpogosteje spremlja informacije o dogajanju doma in po svetu starostna skupina 45 let in več, in sicer nekajkrat tedensko (Tabela 11). Glede na svoja opažanja sem predvidevala, da je televizija eden izmed najpogostejših medijev spremljanja novic pri odraslih, starih nad 45 let. Rezultati tega niso potrdili, saj ta starostna skupina najpogosteje pridobi informacije ob poslušanju radia (Tabela 11). Spremljanje informacij na televiziji je sicer pri vseh starostnih skupinah še vedno relativno pogosto – na drugem ali tretjem mestu.

Ali je kritično mišljenje danes le še iluzija?

Menim, da je, glede na to da naj bi bila televizija zelo prepričljiv in manipulativen pripomoček, dobro, da ni najpogostejši vir pridobivanja informacij. Kara-Murza (2011) pravi, da je televizija v politiki postala veliko bolj učinkovito manipulativno sredstvo kot tisk ali radio, zato ker učinkoviteje izbriše razliko med resnico in lažjo. Celó očitna laž, ki je predstavljena s pomočjo televizijskega ekrana, pri gledalcu ne povzroča samodejnega opozorilnega signala, saj je njegova psihološka zaščita izklopljena. Po drugi strani pa to še ne pomeni, da ni mogoče manipulirati z besedami s pomočjo radijskih vsebin. Levitin (2018) meni, da naj bi se razvil nov, manipulativni jezik. Ker človeški možgani sprejemajo informacije na podlagi emocionalnih impulzov, je težko razmišljati kritično. Na podlagi tega bi verjetno sklepali, da so tisti, ki ne spremljajo novic, bolj kritični. Vendar to ne drži povsem. Kritičnost je odvisna predvsem od sposobnosti presoje (Rupnik Vec in Kompare, 2011).

Na podlagi odgovorov sem **hipotezo 4 delno potrdila**, saj starostna skupina 45 let in več v splošnem najpogosteje spremlja informacije o dogajanju doma in po svetu, vendar njihov najpogosteje uporabljen komunikacijski kanal ni televizija, temveč radio.

H5: Posamezniki, ki pogosteje spremljajo informacije o dogajanju doma in po svetu, tudi pogosteje dvomijo v neresničnost informacij. Najpogostejši razlog za dvom v informacije je nezaupanje viru informacij.

Ker naj bi bila oseba z več splošnega znanja sposobna boljše kritične presoje (Rupnik Vec in Kompare, 2006), sem predpostavljala, da bodo tisti z več informacijami (torej tisti, ki pogosteje spremljajo informacije) tudi pogosteje dvomili v neresničnost informacij. Rezultati raziskave te povezanosti niso potrdili, saj kažejo zgolj šibko povezanost v primeru pridobivanja informacij s pomočjo televizije, pri ostalih komunikacijskih kanalih pa je povezanost neznatna (Tabela 12).

Udeleženci najpogosteje podvomijo v informacije pri vseh komunikacijskih kanalih, predvsem zaradi njihovega občutka, razen v primeru spleta (Tabela 13). Sklepanje glede na svoje občutke ni vedno zanesljivo (Plohl in Musil, 2018), predvsem pa to ni strategija, značilna za kritičnega misleca. Kritični mislec sklepa na podlagi dejstev in argumentov, ne pa (predvsem) na podlagi svojih občutkov. Zaradi napačnega sklepanja pride mnogokrat do napačnih odločitev. Glede na to, da so udeleženci pri definiranju kritičnega mišljenja največkrat zapisali, da je kritično mišljenje izražanje

Ali je kritično mišljenje danes le še iluzija?

svojega mnenja ter vključevanje dvoma, pozornosti na neskladja/napake, objektivnost in presoja oz. ocena nečesa (Tabela 7), sklepam, da vedo, kaj je kritično mišljenje in zakaj je pomembno (Tabela 8), pomanjkljivo pa ga uporabljajo pri samozaznavi in v praksi (Tabela 6 in 9). Tanja R. Vec (2011) prav iz teh razlogov poudarja pomen vključevanja poučevanja kritičnega mišljenja v vzgojnoizobraževalno prakso. Učence bi bilo potrebno že v šolah aktivno poučevati o tovrstnem mišljenju in jih pripraviti na odraslo življenje, da se bodo lahko sami odločili o svojem življenju.

Hipotezo 5 sem ovrgla, saj rezultati vprašalnika nakazujejo, da je pogostost spremljanja informacij in pogostost dvoma vanje zgolj neznatno do šibko povezana. Hkrati je bilo nezaupanje viru informacij šele tretji najpogostejši razlog za dvom v informacije.

H6: V povprečju udeleženci preverijo informacije v 40 %. Najpogosteje tako, da nenatančno pregledajo še druge članke. Na to, da informacije ne preverijo, najpogosteje vpliva nasičenost/preobilje.

Udeleženci največkrat preverijo informacije, ki jih slišijo ali vidijo na spletu – v povprečju preverijo 40 % spletnih informacij (Tabela 14). Menim, da je to povezano z nezaupanjem viru informacij, ki je najpogostejši razlog za dvom v informacije prejete s pomočjo spleta (Tabela 13). Ob obilici informacij na spletu je namreč težko prepoznati zanesljive vire. Iz analize vprašalnika je razvidno, da so pri preverjanju informacij najbolj dosledni posamezniki starejši od 45 let. Najnižji nivo preverjanja informacij izkazuje starostna skupina 15–24 let. Menim, da je zaskrbljujoče, da posamezniki v skupini 15–24 let preverijo manj kot petino prejetih informacij pri treh od petih komunikacijskih kanalov (Tabela 14).

Skoraj polovica udeležencev (45 %) je odgovorila, da najpogosteje preverijo informacije tako, da bežno preletijo še druge članke, in tako preverijo ali vsi trdijo podobno (Tabela 15). Ta odgovor bi lahko povezali z dejstvom, da jim je kritičnost pomembna (Graf 1), hkrati pa imajo težave predvsem s preobsežnostjo informacij in prevelikim časovnim vložkom (Tabela 15). Slednje ni presenetljivo, saj živimo v svetu, ki je nasičen z informacijami. Naši možgani morajo vsakodnevno procesirati veliko količino informacij, katerih si zapomnimo le manjši delež. Pri tem je pomembno predvsem to, da zaznane informacije sprejmemo z razmislekom in jih v čim večji meri

Ali je kritično mišljenje danes le še iluzija?

najprej kritično presodimo. Če upoštevamo, da smo vedno omejeni s časom, je razumljivo, da kritično mišljenje pri posamezniku ne more biti vseskozi prisotno.

Hipotezo 6 sem delno potrdila, saj udeleženci v povprečju preverjajo informacije v manj kot 40 %. Udeleženci informacije najpogosteje preverijo s hitrim pregledom drugih člankov s podobnimi vsebinami, kot najpogostejši razlog, da informacij ne preverijo, pa navajajo preveliko količino informacij.

6. SKLEP

Izhodiščno vprašanje raziskovalne naloge izhaja iz njenega naslova – Ali je kritično mišljenje danes le še iluzija? Iluzije so po definiciji zmotne zaznave, pri katerih dražljaje iz okolja napačno organiziramo in/ali interpretiramo (Kompore in sod., 2012). Glede na rezultate, predstavljene v raziskovalni nalogi, lahko sicer sklenem, da kritičnost danes ni čista iluzija, imata pa kritično mišljenje in iluzija nekaj vzporednic. Do iluzij prihaja predvsem v oteženih okoliščinah zaznavanja, kar lahko povežemo tudi s težavami pri uporabi kritičnega mišljenja. Kritično mišljenje je, ravno nasprotno kot iluzija, manj prisotno v oteženih okoliščinah, tj. kadar je prisotna velika količina motečih dejavnikov. Dejavniki, ki nam omejujejo kritično presojo – npr. manipulacija, prevelika količina informacij, vzgoja in izobraževalni proces, mnenje drugih – vplivajo na to, da se lahko naša samozaznava kritičnosti preobleče v iluzijo kritičnosti. Rezultati raziskave so pokazali, da ljudje v večini razmišljamo kritično, pojem kritično mišljenje tudi razumemo in ga pojmujejo kot pomembnega. Rezultati sicer kažejo tudi, da se ljudje v povprečju zaznavamo kot bolj kritične od dejanskega stanja. Glede na to, da se kot najpogostejša ovira pri preverjanju informacij izpostavlja velika količina informacij, bi bilo smiselno opolnomočiti ljudi s strategijami učinkovitega upravljanja z informacijami in s tem prispevati k realnejši in manj iluzorni zaznavi kritičnosti.

6.1 KRITIKA NALOGE

Zavedam se, da je vprašalnik zajel le del tega, kar predstavlja kritičnost. Rezultati te naloge ne opredeljujejo udeležencev kot kritične ali nekritične mislece, temveč samo nakazujejo na možnost, da pogosteje ali redkeje presojajo v skladu s tovrstnim načinom mišljenja.

Slabost vprašalnika je bila njegova obširnost, zaradi česar je veliko udeležencev izgubilo motivacijo za reševanje. Veliko jih je odnehalo malo pred koncem, predvidevam, da zaradi kompleksnosti in obširnosti nalog. Dolžina vprašalnika je lahko vodila tudi do kakšnih izkrivljenih rezultatov, udeleženci so morda odgovarjali manj premišljeno.

Med demografskimi podatki, ki sem jih z vprašalnikom zbirala, je bil tudi spol udeleženca. V končnem vzorcu je bilo razmerje med spoloma izrazito neuravnoteženo.

Ali je kritično mišljenje danes le še iluzija?

Ker sem pri analizi podatkov uporabila pristope, primerne mojemu znanju, spolne primerjave nisem izvedla, saj bi zahtevala zahtevnejše metodološke pristope.

V nalogo nisem vključila starostne skupine do 15 let, saj na podlagi sedemstopenjskega modela reflektivne presoje po Kingu in Kitchenerju (2002), udeleženci do šestnajstega leta starosti presojujejo pretežno subjektivno (znane so samo lastne interpretacije dokazov, dogodkov in problemov). Udeleženci te starostne skupine tudi nimajo še povsem razvitih možganov. Frontalni korteks, ki vpliva na presojo in obnašanje, se v obdobju mladostništva šele razvija, zato so njihove odločitve pogosteje nagle in nepremišljene (Jahič, 2019).

Pri obdelavi podatkov sem ugotovila, da so imeli nekateri težave z zapisom pridobljene stopnje izobrazbe, saj so udeleženci, ki obiskuje srednjo šolo, kot stopnjo izobrazbe označilo tretjo, četrto ali peto stopnjo izobrazbe, ki je dejansko še niso zaključili. V rezultatih sem popravila primere, kjer je bila napaka nedvoumno razvidna, če ni bila, kljub dvomom, nisem popravila. Hkrati sem prepozno opazila, da je med podanimi zaprtimi odgovori manjkala izbira za eno stopnjo izobrazbe (doktorat znanosti VIII/2.).

Pri vprašanju: »Iz katerega področja so informacije, ki jih najpogosteje prebirate oz. raziskujete?« so bili odgovori razvrščeni glede na področja izobrazbe, pri čemer je prišlo do napačne razvrstitve med določenimi področji (npr. umetnost ne sodi med družbene vede). Rezultate tega vprašanja nisem upoštevala pri analizi.

Pri sklopu vprašanj, ki so jih sestavljale naloge kritičnega mišljenja, sem pri obdelavi podatkov zaznala, da so bile morda nekatere naloge oz. odgovori nanje razumljeni drugače, kakor je bilo načrtovano. Pri vprašanju Q10 sta se kot problematični izkazali trditvi št. 7 in št. 11. Pri Q19 bi bilo morda bolje, da bi odgovor »Izdelkov ne naročim.« preoblikovala oz. razširila: »Izdelkov ne naročim oz. jih ne naročim, če ne pridobim zanesljivih informacij še iz drugega vira kot samo iz njihove spletne strani«.

6.2 UPORABNA VREDNOST RAZISKOVALNE NALOGE IN DRUŽBENA ODGOVORNOST

Uporabna vrednost naloge je, da je povezana z različnimi področji delovanja in življenja posameznika, saj je kritičnost koristna v vseh področjih življenja in v vseh življenjskih obdobjih. Ker prihajam iz savinjske statistične regije, sem se tudi v nalogi osredotočila na ljudi iz tega okolja. Okolje, v katerem živim, namreč posredno in

Ali je kritično mišljenje danes le še iluzija?

neposredno vpliva tudi name. Z raziskovalno nalogo sem želela osvetliti stanje in pomen kritičnega mišljenja v svoji regiji.

Menim, da bi moralo razvijanje in spodbujanje kritičnega mišljenja postati del izobraževalnega procesa. Zmožnost kritičnega razmišljanja je namreč velika prednost današnjega časa in prostora, saj je ključ do ustreznega odzivanja na informacije.

Razvoj mladih je pomemben vidik razvoja družbe, kar pomeni, da bi morali otroke in mladostnike sistemsko aktivno spodbujati h kritičnemu načinu razmišljanja. OECD (2019) je predstavil učni okvir transformativnih kompetenc za 2030. Mednje se uvršča tudi kritično mišljenje.

6.3 NOVA VPRAŠANJA

Menim, da bi na temo kritičnosti lahko raziskala še marsikaj, predvsem pa se mi zdi bistveno ozaveščanje pomena kritičnosti med ljudmi.

Ob zaključku raziskovalne naloge se mi porajajo nova vprašanja, in sicer:

- Kako celovito in učinkovito preveriti kritičnost posameznika?
- Kako poučevati ljudi kritične presoje, s katerimi učinkovitimi tehnikami?
- Kako kritična presoja vpliva na zaupanje, če je izhodišče kritičnosti dvom?
- Ali je vera povezana z manipulacijo in kako?
- Kako različni srednješolski programi vplivajo na kritičnost posameznika?
- Ali demokracija res temelji na kritičnosti?
- Kakšno vlogo ima razvoj možganov pri presoji posameznika?
- Ali modeli kritičnega mišljenja po različnih avtorjih »delujejo«?
- Kako vpliva ponavljajoče predvajanje reklam po televiziji na naše mnenje o določenem izdelku?

7. VIRI

Adam, A. (2007). Kritično mišljenje in njegovo utemeljevanje. *Časopis za kritiko znanosti*, 35(229/230), 161–174.

Bailin, S., Case, R., Coombs, R. J., Daniels, B. L. (1999). Conceptualizing Critical Thinking. *Journal of Curriculum Studies*, 1(3), 285–302.

doi:10.1080/002202799183133

Caserman, T. (2017). *Ljudje smo ovce:[kdaj ste nazadnje razmišljali s svojo glavo?:resnica o suženjskem sistemu, v katerem vsi živimo, umiramo po obrokih]*. Kamnik: Spletna moč.

Fisher, K. (2003). Demystifying Critical Reflection: Defining criteria for assessment. *Higher Education Research & Development*, 22 (3), 313–325.

Jahič, A. (2019). Mladostniški možgani. *Didakta*, 204(29), 66–70.

Kara-Murza, G. S. (2011). *Oblast manipulacije: Kako elita jaha narod*. Ljubljana: UMco.

Khun, D. (2003). Understanding and Valuing Knowing as Developmental Goals. *Liberal Education*, 89(3), 17–21. Pridobljeno 15. 12. 2019, s

<https://www.aacu.org/publications-research/periodicals/understanding-and-valuing-knowing-developmental-goals>

King, P. M., Strohm Kitchener, K. (2002). The Reflective Judgment Model: Twenty Years of Research on Epistemic Cognition. V B. K. Hofer in P. R. Pintrich (ur.), *Personal Epistemology: The Psychology of Beliefs About Knowledge and Knowing* (str. 37–61). USA: Lawrence Erlbaum Associates. Pridobljeno 15. 12. 2019, s

https://www.researchgate.net/publication/247966446_The_Reflective_Judgment_Model_Twenty_Years_of_Research_on_Epistemic_Cognition

Kompare, A., in sod. (2012). *Uvod v psihologijo. Učbenik za psihologijo v 2. letniku gimnazijskega in srednjega tehniškega oz. strokovnega izobraževanja*. Ljubljana: DZS.

Levitin, D. J. (2018): *Terenski vodnik po lažeh: Kritično mišljenje v informacijski dobi*. Ljubljana: UMco.

Ali je kritično mišljenje danes le še iluzija?

Lipman, M. (1988). Critical Thinking – What can it Be? *Educational Leadership*, 467, 38–43. Pridobljeno 15. 12. 2019, s

http://www.ascd.org/ASCD/pdf/journals/ed_lead/el_198809_lipman.pdf.

Lipman, M. (2003): *Thinking in Education*. 2nd-ed. UK: Cambridge University Press.

OECD (2019). *OECD future of education and skills 2030: OECD learning compass 2030*. Pridobljeno 20.2.2020, s https://www.oecd.org/education/2030-project/teaching-and-learning/learning/transformative-competencies/Transformative_Competencies_for_2030_concept_note.pdf.

O' Rourke, P. S., Manuto, R. (1991). Federal Judges' Perceptions of Social Research in Judicial Decision-Making. *Communication Reports*, 4(2), 103–106.

Paul, R., in sod. (1989). *Critical Thinking. Handbook: High School*. Sonoma State University: Center for Critical Thinking and Moral Critique. Pridobljeno 15. 12. 2019, s <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED325805.pdf>.

Petress, K. (2004). Critical thinking: An extended definition. Pridobljeno 20.12. 2019, s <https://www.questia.com/library/journal/1G1-117036575/critical-thinking-an-extended-definition>.

Plohl, N., Musil, B. (2018). Ali znam toliko, kot mislim, da znam? Dunning-Krugerjev učinek, poznavanje neobstoječih konceptov in iluzija znanja. *Psihološka obzorja*, 27, 20–30. DOI: 10.20419/2018.27.481

Rupnik-Vec, T., Kompare, A. (2006). *Kritično mišljenje v šoli. Strategije poučevanja kritičnega mišljenja*. Ljubljana: ZRSŠ.

Rupnik-Vec, T., Kompare, A. (2011). *Izzivi poučevanja: Spodbujanje razvoja kritičnega mišljenja*. Ljubljana: ZRSŠ.

Scriven, M., Richard, P. (1987). *Defining Critical Thinking*. The Foundation for Critical Thinking. Pridobljeno 15. 12. 2019, s <https://www.criticalthinking.org/pages/defining-critical-thinking/766>

Seliant (2012–20). *Practice Critical Thinking Test*. Aptitude-test.com. Pridobljeno 15. 12. 2019, s <https://www.aptitude-test.com/free-aptitude-test/critical-thinking/>.

SURS (2006). *Opisi kategorij KLASIUS-P*. Ljubljana: SURS.

Ali je kritično mišljenje danes le še iluzija?

Ten Dam, G., Voolmark, M. (2004). Critical thinking as a citizenship competence: teaching strategies. *Learning and Instruction*, 14(4), 359–379.

Uribe Enciso, O. L., Uribe Enciso, D. S., Vargas Daza, M. del P. (2017). Critical Thinking and its Importance in Education: Some Reflections. *Rastros Rostros*, 19(34), 78–88.

PRILOGE

Priloga 1: Vprašalnik »Ali je kritično mišljenje danes le še iluzija?«

Pozdravljeni! Sem Alja Krklec, dijakinja 3. i-razreda Gimnazije Celje - Center in raziskujem dojemanje ter prisotnost kritičnega mišljenja pri ljudeh, starejših od 15 let, iz Celja in njegove širše okolice. Za izpolnitev vprašalnika boste potrebovali približno od 10 do 15 minut. Vaši odgovori bodo anonimni, sodelovanje pa je prostovoljno. Hvala.

XSPOL – Spol:

- Moški
- Ženski

XSTAR2a4 – V katero starostno skupino spadate?

- 15–24 let
- 25–44 let
- 45–64 let
- 64 let in več

XIZ1a2 – Kakšna je vaša stopnja izobrazbe?

- OŠ, II. ST.
- Nižje poklicno izobraževanje, 2-letno, III. ST.
- Srednje poklicno izobraževanje, 3-letno, IV. ST.
- Gimnazijsko, srednje poklicno-tehniško izobraževanje, srednje tehniško oz. drugo strokovno izobraževanje, V. ST.
- Višješolski program, višješolski strokovni program, VI/1. ST
- Specializacija po višješolskem programu, visokošolski strokovni in univerzitetni program, 1. bol. st., VI/2. ST.
- Specializacija po visokošolskem strokovnem programu, univerzitetni program, VII. ST.
- Specializacija po univerzitetnem programu, magisterij znanosti, VIII/1. ST.

XIZ1a21 – Kakšno je vaše področje izobrazbe?

- Družbene vede, novinarstvo in informacijska znanost

Ali je kritično mišljenje danes le še iluzija?

- Humanistika
- Informacijske in komunikacijske tehnologije (IKT)
- Izobraževalne znanosti in izobraževanje učiteljev
- Kmetijstvo, gozdarstvo, ribištvo
- Matematika in statistika
- Naravoslovje
- Poslovne in upravne vede, pravo
- Tehnika, proizvodne tehnologije in gradbeništvo
- Transport, varnost, gostinstvo in turizem, osebne storitve
- Umetnost
- Veterinarstvo
- Zdravstvo in socialna varnost
- Drugo:

XIZ1a22 – Iz katerega področja so informacije, ki jih najpogosteje prebirate oz. raziskujete?

- Gospodarstvo, jezik, umetnost, pravo, religija, država ...
- Filozofija, teologija, zgodovina, primerjalna književnost, literarna teorija ...
- Tehnika, medicina, biologija, fizika, kemija ...
- Robotika, IT, biokemija, biofizika ...
- Drugo:

Q1 – Kaj razumete pod izrazom »biti kritičen«?

Q2 – Bi sebe opredelili kot kritičnega misleca?

Nikoli ne razmišljam kritično.	V 20 % primerov razmišljam kritično.	V 40 % primerov razmišljam kritično.	V 60 % primerov razmišljam kritično.	V 80 % primerov razmišljam kritično.	Vedno razmišljam kritično.
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Ali je kritično mišljenje danes le še iluzija?

Q3 – Kako pogosto spremljate informacije, ki poročajo o dogajanju doma in po svetu?

	Nikoli.	Nekajkrat na leto.	Nekajkrat na mesec.	Nekajkrat na teden.	Vsak dan.	Večkrat na dan.
TV (24ur, Dnevnik ...):	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Spletne platforme (24ur.com, MMC ...):	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Časopis (Delo, Celjan ...):	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Radio:	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Osebno v pogovorih s prijatelji, znanci:	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Q4 – Se kdaj vprašate ali so informacije, pridobljene osebno, preko spleta, TV, radia in časopisa, morda napačne?

- Da.
- Ne.

Ali je kritično mišljenje danes le še iluzija?

Q5 – Kako pogosto podvomite v možno neresničnost informacij?

	Nikoli.	V 20 % primerov.	V 40 % primerov.	V 60 % primerov.	V 80 % primerov.	Vedno.
Pridobljenih s pomočjo TV:	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Pridobljenih iz spletnih platform:	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Pridobljenih z branjem časopisa:	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Pridobljenih s pomočjo radia:	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Osebno v pogovorih s prijatelji, znanci:	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Ali je kritično mišljenje danes le še iluzija?

Q6 – Kaj je najpogostejši razlog, da podvomite v informacije?

	Informacije nimajo smisla, niso logične.	Ne zaupam viru informacij.	Prijatelj/-ica, sodelavec/-ka, starši dvomijo, zato tudi jaz.	Občutek imam, da morda niso pravilne.	V navadi mi je, da preverim zanesljivost, nato sklepam dalje.	Ne podvomim.
Na TV:	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Na spletnih platformah:	☐	☐	☐	☐	☐	☐
V časopisu:	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Na radiu:	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Osebno v pogovorih s prijatelji, znanci:	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Q7 – Kako pogosto preverite informacije, ki jih slišite na/v:

	Nikoli.	V 20 % primerov.	V 40 % primerov.	V 60 % primerov.	V 80 % primerov.	Vedno.
TV:	☐	☐	☐	☐	☐	☐
spletnih platformah:	☐	☐	☐	☐	☐	☐
časopisu:	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Radiu:	☐	☐	☐	☐	☐	☐
osebno v pogovorih s prijatelji, znanci:	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Ali je kritično mišljenje danes le še iluzija?

Q8 – Kako najpogosteje preverite informacije?

- Vzamem si čas in pregledam vse vire, iščem možne rešitve, argumente.
- Bežno pregledam še druge članke, tako preverim, če vsi trdijo podobno.
- Za mnenje vprašam ljudi, ki jim zaupam (starši, partnerji, sodelavci, prijatelji ...).
- Vprašam strokovnjake s tega področja.
- Jih ne preverjam.
- Drugo:

Q9 – Kadar informacij, ki so za vas sicer pomembne, ne preverite, čemu pripisujete glavni razlog?

- Preobilje informacij (informacij je preveliko in ne morem vseh preveriti).
- Izgubil/-a bi preveč časa.
- Preveliko dela.
- Kadar je informacija v skladu z mojim prepričanjem, ne čutim potrebe po preverjanju informacije.
- Enostavno se mi ne da.
- Drugo:

Q10 – Navedene so trditve. Katere izmed njih po vašem mnenju predstavljajo dejstva?

Možnih je več odgovorov.

- 80 % slovenskih gospodinjstev ima računalnik.
- Najlepši meseci so poletni meseci.
- 22. decembra je noč najdaljša, dan pa najkrajši.
- V 7. razredu bi morali imeti predmet varstvo potrošnika.
- Najbolj okusen izmed vseh čajev je lipov čaj.
- To, da gradimo termoelektrarno, ni pametna odločitev.
- Na šoli je bilo lani 5 zlatih maturantov.
- Kemija je zahtevnejša od biologije.
- Vsi otroci bi morali imeti računalnik.
- Ptiči imajo dve nogi.
- Naš maček leži na postelji.

Ali je kritično mišljenje danes le še iluzija?

Q11 – Ali menite, da je kritično mišljenje pomembno?

- Da.
- Ne.

Q12 (IF Q11 = [1]) – Zakaj je kritično mišljenje pomembno?

Q13 (IF Q11 = [2]) – Zakaj kritično mišljenje ni pomembno?

Q14 - V nadaljevanju bodo na kratko predstavljeni konkretni primeri, vi pa se boste opredelili glede na svoje mnenje. Vprašanja, ki sledijo, bodo vezana na primere in niso namenjena preverjanju znanja, ampak raziskovanju načina sklepanja posameznika, kar pomeni, da ni napačnih odgovorov.

Q15 - V nekem britanskem primeru je bil osumljenec Dennis Adams obtožen zločina. Po medijih ste ves čas poslušali o njegovem zločinu in tem, da je kriv. Dokaz, ki ga je tožilec predstavil na sojenju kot potrditev njegove krivde, je bil DNK-test. Dennis je bil obsojen tako na prvostopenjskem kot drugostopenjskem sojenju, a žrtev ga ni prepoznala za svojega napadalca. Kaj menite?

- Menim, da je kriv.
- Menim, da je morda nedolžen.

Q16 – Katero prepričanje vam omogoča izpeljavo tega sklepa?

Ali je kritično mišljenje danes le še iluzija?

Q17 – Veste, da se rakave celice delijo pri vsakem drugače in da je zato težko najti zdravilo. Naenkrat pa slišite po televiziji, da je nek priznani nemški znanstvenik odkril zdravilo, ki uničuje rakave celice. Kaj menite?

- Verjamem znanstveniku.
- Na podlagi svojega znanja dvomim in znanstveniku ne verjamem.

Q18 – Katero prepričanje vam omogoča izpeljavo tega sklepa?

Q19 - Recimo, da vas zanimajo BIO-izdelki in zdrav način prehranjevanja. Na spletu najdete spletno stran z imenom WholeFoods in preberete ocene izdelka. Bolj ko berete, bolj ugotavljate, kako aktualna je ta spletna stran in kako zadovoljne so stranke, ki naročujejo te izdelke. Na podlagi mnenj sklepate. Kaj naredite?

- Izdelke naročim, saj so mnenja zelo pozitivna in tudi cene niso tako visoke, obenem pa je tudi BIO.
- Izdelkov ne naročim.

Q20 – Katero prepričanje vam omogoča izpeljavo tega sklepa?

Q21 – Sledijo vprašanja, povezana z alternativami prej omenjenih primerov.

Q22 – Ali ste morda pomislili, da je lahko DNK-test napačen in krivda pripada njegovemu bratu, katerega DNK bi se ravno tako ujema?

Več o tem: <https://homepages.ecs.vuw.ac.nz/~vignaux/docs/logicalJuries.html>

- Da, razmišljal/-a sem alternativno in pretehtal/-a več možnosti.
- Ne. Mediji in DNK-test so me prepričali, da je kriv.

Ali je kritično mišljenje danes le še iluzija?

Q23 – Ali ste, glede nato da se govori o skoraj neozdravljivi bolezni, sklenili preveriti izjavo znanstvenika s pomočjo literature?

Več o tej temi: <https://www.statnews.com/2019/02/01/modern-tragedy-fake-cancer-cures/>

- Da, sklenil/-a sem preveriti več virov in informacij, in iz njih nato sklepati o pravilnosti izjave.
- Ne, nisem se sklenil/-a poglobljati v to temo in poskušal/-a odkriti možnosti za resničnost izjave.

Q24 – Ali ste morda pomislili, da mnenja niso realna in pripadajo lastnikovi družini in prijateljem ali pa celo lastniku, ki prekomerno hvali svoje izdelke?

Več o tem: <https://www.chron.com/business/article/Whole-Foods-CEO-used-fake-name-to-knock-rival-1830788.php>

- Da, razmišljal/-a sem širše in se ne oziral/-a na mnenja ter izdelkov nisem naročil/-a.
- Ne, mnenja in ocene so me prepričale v kakovost in nisem pomislil/-a, da so lahko lažna.

Q25 - Zadnji sklop vprašanj (ta in naslednja stran) bo sestavljen iz navedenih kratkih izjav, katerim bodo sledile predlagane predpostavke oz. sklepi. Vaša naloga je ugotoviti, ali je predlagana predpostavka oz. sklep ustrezen glede na izjavo ali ne.

Q26 – IZJAVA: Rad/-a berem knjige kot del sprostitev. Pomembno mi je, da jih lahko berem kjer koli in kadar koli želim, ter da hodim v knjižnico.

PREDLAGANA PREDPOSTAVKA: Hoja v knjižnico mi vzame preveč časa.

- Predpostavka je ustrezna.
- Predpostavka ni ustrezna.

Ali je kritično mišljenje danes le še iluzija?

Q27 – IZJAVA: Rad/-a berem knjige kot del sprostitve. Pomembno mi je, da jih lahko berem kadar koli želim, ne glede na to kje sem, in da ne hodim v knjižnico za branje.

PREDLAGANA PREDPOSTAVKA: Knjige berem, kjer in ko želim.

- Predpostavka je ustrezna.
- Predpostavka ni ustrezna.

Q28 – IZJAVA: Za odvajanje od drog je potrebna terapija in pomoč raznih medicinskih sredstev. Oseba lahko postane "čista", ampak si je potrebno zapomniti, da drogiranje nikoli ne more biti ozdravljeno v celoti in zahteva, da se oseba izogiba raznim substancam (drogam) do konca življenja.

PREDLAGANA PREDPOSTAVKA: Drogiranje nastane zaradi osebnih problemov in se lahko zdravi s terapijo.

- Predpostavka je ustrezna.
- Predpostavka ni ustrezna.

Q29 – IZJAVA: Odvajanje od uživanja nedovoljenih drog je težko. Potrebna je terapija in pomoč raznih medicinskih sredstev. Oseba lahko postane "čista", ampak si je treba zapomniti, da odvisnik nikoli ne more biti v celoti ozdravljen, zaradi česar je zahtevano, da se oseba izogiba raznim substancam (drogam) do konca življenja.

PREDLAGANA PREDPOSTAVKA: Drogiranje je bolezen.

- Predpostavka je ustrezna.
- Predpostavka ni ustrezna.

Ali je kritično mišljenje danes le še iluzija?

Q30 – IZJAVA: Po televiziji slišiš, da je galerija Slikar prodala znano sliko, katere vrednost je bila ocenjena na 12.000 evrov. Slika je bila prodana za 19.000 evrov in zaposleni cenilec v galeriji, strokovnjak za umetnine 17. stoletja, je v svoji izjavi za televizijo izrazil veliko zadovoljstvo ob prodaji. Obenem je povedal, da je bila to ena bolj dobičkonosnih prodaj v tem letu, saj so tovrstne slike iz 17. stoletja relativno redke.

PREDLAGANI SKLEP: Galerija je v tem letu prodala bolj dobičkonosne predmete, kot je bila omenjena slika iz 17. stoletja.

- Sklep je ustrezen.
- Sklep ni ustrezen.

Q31 – IZJAVA: Po televiziji slišiš, da je galerija Slikar prodala znano sliko, katere vrednost je bila zaradi njene poškodbe ocenjena na 12.000 evrov. Slika je bila prodana za 19.000 evrov in zaposleni cenilec v galeriji, strokovnjak za umetnine 17. stoletja, je v svoji izjavi za televizijo izrazil veliko zadovoljstvo ob prodaji. Obenem je povedal, da je bila to ena bolj dobičkonosnih prodaj v tem letu, saj so tovrstne slike iz 17. stoletja relativno redke.

PREDLAGANI SKLEP: Slika je bila restavrirana.

- Sklep je ustrezen.
- Sklep ni ustrezen.

Q32 – IZJAVA: Marija je najboljša psihoterapevtka v Ljubljani. V povprečju ima 12 pacientov dnevno. Prejšnji teden so ji odpovedali trije pacienti, zaradi česar je imela več prostega časa. Naslednje leto se bo preselila v drugo mesto in njeno delo bo prevzel nečak.

PREDLAGANI SKLEP: Posamezne dneve ima Marija manj kot 10 pacientov.

- Sklep je ustrezen.
- Sklep ni ustrezen.

Ali je kritično mišljenje danes le še iluzija?

Q33 - IZJAVA: Marija je najboljša psihoterapevtka v Ljubljani. V povprečju ima 12 pacientov dnevno. Prejšnji teden so ji odpovedali trije pacienti, zaradi česar je imela več prostega časa. Naslednje leto se bo preselila v drugo mesto in njeno delo bo prevzel nečak.

PREDLAGANI SKLEP: Marija živi v Ljubljani.

- Sklep je ustrezen.
- Sklep ni ustrezen.

Q34 – IZJAVA: Marija je najboljša psihoterapevtka v Ljubljani. V povprečju ima 12 pacientov dnevno. Prejšnji teden so ji odpovedali trije pacienti, zaradi česar je imela več prostega časa. Naslednje leto se bo preselila v drugo mesto in njeno delo bo prevzel nečak.

PREDLAGANI SKLEP: Marija ima samo enega nečaka.

- Sklep je ustrezen.
- Sklep ni ustrezen.

IZJAVA*

Mentorica Simona Painkret v skladu z 20. členom Pravilnika o organizaciji mladinske raziskovalne dejavnosti »Mladi za Celje« Mestne občine Celje, zagotavljam, da je v raziskovalni nalogi z naslovom ALI JE KRITIČNO MIŠLJENJE DANES LE ŠE ILUZIJA?, katere avtorica je Alja Krklec:

- besedilo v tiskani in elektronski obliki istovetno,
- pri raziskovanju uporabljeno gradivo navedeno v seznamu uporabljene literature,
- da je za objavo fotografij v nalogi pridobljeno avtorjevo dovoljenje in je hranjeno v šolskem arhivu,
- da sme Osrednja knjižnica Celje objaviti raziskovalno nalogo v polnem besedilu na knjižničnih portalih z navedbo, da je raziskovalna naloga nastala v okviru projekta Mladi za Celje,
- da je raziskovalno nalogo dovoljeno uporabiti za izobraževalne in raziskovalne namene s povzemanjem misli, idej, konceptov oziroma besedil iz naloge ob upoštevanju avtorstva in korektnem citiranju,
- da smo seznanjeni z razpisnimi pogoji projekta Mladi za Celje.

Celje, 2. 3. 2020

žig šole

Podpis mentorice:

SIMONA PAINKRET, univ. dipl. psih.

Podpis odgovorne osebe:

GREGOR DELEJA, prof.

*POJASNILO

V skladu z 20. členom Pravilnika raziskovalne dejavnosti »Mladi za Celje« Mestne občine Celje je potrebno podpisano izjavo mentorja (-ice) in odgovorne osebe šole vključiti v izvod za knjižnico, dovoljenje za objavo avtorja (-ice) fotografskega gradiva, katerega ni avtor (-ica) raziskovalne naloge, pa hrani šola v svojem arhivu.